

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
43

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-36-2

BRNO 2002

Ul. Přímětická. Doba mladohradištní, středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Při výstavbě polyfunkčního domu na ul. Přímětické byl realizován menší záchranný výzkum. Ten se soustředil na skrývkou nadloží a hloubení suterénu budoucí budovy na ploše cca 10x12 m. Hloubka výkopů dosahovala 4 m. Na ZM ČR 34-113 v měřítku 1:25 000 se prostor stavby nachází kolem bodu 137 mm od západní sekční čáry a 49 mm od jižní sekční čáry. Na ZM ČR 34-11-12 se zkoumaný prostor nachází v okolí bodu od Z a J s.č. 342:125 mm. Nadmořská výška činí v tomto prostoru 308 m n.m.

Ve dvou horizontech se podařilo zachytit řadu nálezů. První, mladší horizont (k. 101) lze spojit s vlastní zástavbou tohoto prostoru na konci 19. a počátku 20. století. Početná kolekce nálezů pochází z průběhu 30.-40. let 20. století. Dům byl na konci 2. světové války zasažen bombardováním a zcela zničen. Následně parcela již nebyla zastavěna. Starší horizont reprezentují navážky z 2. poloviny 19. století, kdy docházelo v centru města a při jeho rozšiřování k významné stavební aktivitě. Celý terén, který tvořilo pravděpodobně část údolí potoka Lesky, úvoz či kavernu po odtěžení horizontů spraší, byl zasypán sutí (k. 100) z těchto stavebních aktivit. Z nich pak pochází většina starších nálezů v rozmezí starší doby bronzové a následně 1. poloviny 12. století až 17.-18. století. Získány byly i zbytky středověkých stavebních kamenných článků.

Zdeněk Čížmár, ÚAPP Brno

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Horní Platz 8. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Horní Platz 19. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Jezuitské Platz. Mittelalter, Neuzeit. Stadt, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Svobody Platz. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Republiky Platz. Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město Str. 1. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Staré město Str. Úvoz Str. Mittelalter. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přemyslovců Str. 4. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

Znojmo (Bez. Znojmo), Přímětická Str. Jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (okr. Znojmo)

Minoritský klášter, ul. Přemyslovců 6. Středověk (13.-15. st.), novověk (17.-18. st.). Klášter, kostel Panny Marie, františkánská krypta. Záchranný výzkum.

Zkoumaný areál se nacházel na ploše ostrožny vypínající se nad údolím Gránického potoka. Plocha záchranného archeologického výzkumu byla situována asi ve střední části bývalého kláštera minoritů a klarisek, v prostoru presbytáře kostela Panny Marie (SM ČR 1:5 000 list Znojmo 7-6, plocha vymezená body od Z a J s.č. vzdálenými 354:88 mm). Podle půdorysné dispozice kostela se jednalo přímo o místo ležící pod bývalým vítězným obloukem.

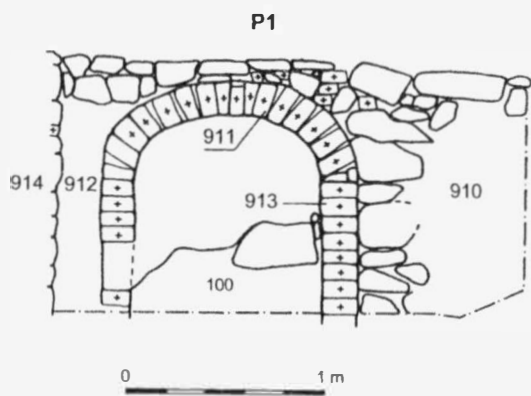
V souvislosti s klášterem minoritů ve Znojmě je mezi svědky listiny Václava I. z r. 1249 uveden magister Hermannus, ministr fratrum minorum in Znojem (Cod. d. M. II. 357). Dále se uvádí, že v r. 1279 sem byly převezeny ostatky Přemysla Otakara II., zabitého 26.8.1278 v bitvě u Suchých Krut. Byly zde pohřbeny až do r. 1297, kdy byla nad Přemyslem Otakarem II. zrušena klatba. Právě do tohoto období lze zřejmě datovat zdívo objevené během záchranného výzkumu v roce 1998 (Hašek, Kovárník 1999).

Zasvěcení původního kostela je velmi staré, není však zcela jasný jeho původní název. Jsou uváděna patrocinia Nanebevzetí Panny Marie, Naší milé Matky Boží nebo lidově U Matky Boží. Ke kostelu Panny Marie přiléhala také oratoř klarisek, která byla dokončena v pol. 14. stol. Lod' minoritů byla o něco širší než presbytář a značně dlouhá. Další stavební úpravy proběhly po požáru r. 1494. V této době došlo k prolomení dvou lomených arkád ve střední zdi mezi lodí minoritů a klarisek. Po vystavění kruchty v lodí byl klášter r. 1534 předán františkánům.

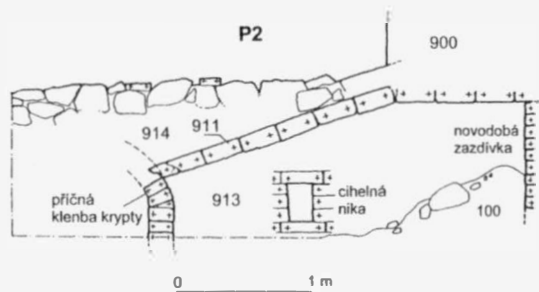
Hlavní průčelí kostela se posunulo v letech 1615-1620. Do let 1653-1654 se datuje výstavba dvou nových věží. V roce 1672 je však klášter opět poškozen požárem. Dále je uváděna výstavba nové hrobky pro františkány, nacházející se před hlavním oltářem. Ta byla vysvěcena r. 1678 a pro klarisky v r. 1685. Poslední stavební úpravy jsou kladeny do let 1774-1775, kdy byl vystavěn do hrobky nový vchod před sakristií. Klášter byl zrušen 21.8.1784. Kostel byl posléze využíván jako vojenský objekt a nakonec v r. 1840 zhourán.

Při archeologickém výzkumu, prováděném v roce 1998, byly zachyceny zbytky zdíva, které náležely ke starší fázi kostela a k přilehlé části křížové chodby. Jednalo se o dosud neznámou sta-

vební etapu. K dokladům staršího osídlení lokality náleží i pravěké nálezy z různých období. Výšinná poloha byla osídlena již v raném a starším eneolitu (MMK IIb, KNP, keramika zdobená brázděným vpichem). Následovalo osídlení kultury s kancelovanou keramikou a jevišovickou kulturou. Osídlení zde ovšem nekončí, o čemž svědčí bohaté nálezy z období ÚK a jiných mladších pravěkých kultur. Archeologický výzkum z r. 1998 doložil též osídlení z 11.-12. stol., které je zde shledáváno v souvislosti s existencí blízké přemyslovské pevnosti. V roce 1995 byl na ploše bývalého minoritského kláštera proveden firmou Geodrill, s.r.o., geofyzikální průzkum (Hašek, Dostál, Tomešek 1995).

Obr. 1. Znojmo, minoritský klášter. Příčný řez vstupní šíjí novověké krypty.
Znojmo, Minoritenkloster. Querschnitt durch den Eingangsteil der neuzeitlichen Krypte.

Obr. 2. Znojmo, minoritský klášter. Podélný řez vstupní šíjí novověké krypty.
Znojmo, Minoritenkloster. Querschnitt durch den Eingangsteil der neuzeitlichen Krypte.

Záchranný archeologický výzkum na půdě bývalého minoritského kláštera byl v r. 2001 prováděn z důvodu předláždění plochy v místě bývalého příručního skladu materiálu Jihomoravského muzea Znojmo. Terénními úpravami byla odkryta plocha, která navázala na zkoumanou plochu z roku 1998. Mělo se též ověřit, zda se právě v tomto místě nenacházela hrobka Přemysla Otakara II.

V pátek 13.7.2001 byla dokopána poslední sonda na ploše výzkumu v minoritském klášteře ve Znojmě. Ukázalo se, že v téměř celé zkoumané ploše se nacházejí zbytky mohutné podzemní prostory (krypty), náležející do 18. stol. Původní cihlová klenba sklepení byla na počátku 19. stol. porušena masivní zdí, která v současnosti dělí celý prostor asi uprostřed v SV-JZ směru. Velice podobného složení je i SV obvodová zeď zkoumané plochy, která příčně předělila původní presbytář kostela. Je vysoce pravděpodobné, že se jedná o zdivo související se stavebními úpravami při budování věznice někdy v první polovině 19. stol. Nalezený materiál ve skladbě zdiva (starší stavební články, cihly), v zásypu sklepení (stavební články, střešní krytina, cihly, bloky zdiva, keramika) i ve výkopové jámě pro uložení zdiva (cihly) tomu opravdu nasvědčuje.

Vstupní šíje do krypty byla nalezena při Znároží plochy výzkumu, přičemž byla vetknuta do obvodového zdiva presbytáře kostela Panny Marie pod místem, kde se původně nacházel vítězný oblouk. Vnější vstup do krypty byl původně situován z křížové chodby. Podle celkového charakteru zdiva hlavní nosné zdi kostela je jasně patrná odlišnost ve složení obezdívky stěn vstupu do krypty. Zdivo je na rozdíl od masivní kamenné konstrukce presbytáře smíšené, se zbytky cihel.

Asi necelé 2 m od stěny presbytáře je vstupní cihlová šíje krypty ukončena malým nárožím se zbytky cihlové vyzdívky s nástupem na příčnou valenou klenbu s orientací SV-JZ směru, tedy ve směru shodném s podélnou orientací kostela Panny Marie.

V jižním rohu zkoumané plochy bylo zachyceno několik starších zdí, které by mohly náležet k bývalému kostelu Panny Marie, případně k jeho některé starší fázi výstavby ve 14. stol. Na dosti malé ploše jsou nakumulovány celkem 3 fragmenty kamenných zdí stavěných na žlutohnědou maltu. Všechny zdi jsou od sebe odděleny spárami, ani v jediném případě nejsou vzájemně svázány. Nelze ani zcela jednoznačně určit jejich původní účel. Zeď při JV obvodové zdi presbytáře by mohla pravděpodobně souviset se zesílenou patkou pro ukotvení vítězného oblouku, avšak vzhledem k absenci podobného prvku na protilehlé straně presbytáře je funkce zdiva sporná. U ostatních zdí by se snad mohlo jednat o zděné patky opěrných pilířů. Datace uvedených zdí rámcově do středověku je možná pouze na základě charakteru jejich konstrukčního složení. Zdi byly překryty novověkými navážkami a zapuštěny do neporušeného pravěkého souvrství z období eneolitu, starší a pozdní doby bronzové. Středověké zlomky keramiky ze 13.-14. stol. byly v menší míře nalezeny pouze jako intruze ve výplni zavalené novověké krypty, tedy jako součást novějších navážek a do-rovnávek.

Na základě provedeného záchranného archeologického výzkumu lze konstatovat existenci zavalené novověké krypty ze 17.-18. stol., která zaujímal téměř celý prostor zkoumané plochy. Podle nově získaných poznatků nelze prokázat ani existenci starší středověké krypty v místě pod vítězným obloukem, která mohla být výstavbou novější krypty zcela zničena.

Josef Unger, Petr Kos, ÚAPP Brno

Literatura:

Hašek, V., Kovárník, J. 1999: Geofyzikální prospekce a archeologický výzkum v areálu bývalého minoritského kláštera ve Znojmě. PV 40 (1997-1998), 434-438.

Hašek, V., Dostál, P., Tomešek, J. 1995: Zpráva o archeofyzikální prospekci na akci Znojmo – minoritský klášter. MS AÚ AV ČR Brno.

Kos, P. 2001: Znojmo 2001, minoritský klášter. ÚAPP Brno NZ čj. 12/02.

Resumé:

Znojmo (Bez. Znojmo), Minoritenkloster, Přemyslovců Str. 6. Mittelalter (13.-15. Jh.), Neuzeit (17.-18. Jh.). Kloster. Krypta. Rettungsgrabung.

ZNOJMO (olr. Znojmo)

Minoritský klášter, ul. Přemyslovců 6, Středověk. Kostel Nanebevzetí Panny Marie, opevnění. Záchranný výzkum.

Stavba minoritského kláštera byla situována na SZ okraji středověkého města Znojma uvnitř hradeb, se kterými bezprostředně sousedila. Klášter je postaven na nevýrazně ostrožně orientované SZ-JV směrem, jejíž nadmožská výška je 296 m n.m. Proti případnému vojenskému přepadu byl areál nejlépe chráněn ze SZ příkrými stěnami hlubokého údolí Gránického potoka (220 m n.m.). Stavba sousedila se Znojmským hradem (JV směrem 100 m), SZ směrem byl vynikající výhled na Hradiště sv. Hypolita a SV směrem na kupeckou cestu vedoucí od Moravských Budějovic.

Ostrožna je tvořena granitoidními horninami dyjského masivu. Výchozy tohoto rozsáhlého geologického tělesa je možné sledovat v prostoru, který je omezen Horními Dunajovicemi na severovýchodě, Suchým vrchem u Šatova a Tasovicemi na východě, rakouskou Kremžlí na jihu a Podmolím na západě. Na sledované lokalitě jsou horniny dyjského masivu překryty zvětralínami a půdními profily na spraších o malé mocnosti.

Záchranný výzkum byl vyvolán generální opravou stavby bývalé nemocnice, která se nachází Z od kláštera minoritů a bezprostředně na ni navazuje (ul. Přemyslovců č. 8). Z tohoto důvodu byly

budovány nové inženýrské sítě, které procházely přes pozemek kláštera.

Výkopem kanálu byl zachycen pětiboký polygonální závěr presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie, jehož stavba nese architektonické prvky typické pro období II. pol. 13. stol. až I. pol. 14. stol. (kolem roku 1274 – po roce 1330). Orientace kostela ve směru SV-JZ s kněžištěm na SV straně stavby je dána polohou stavby mezi dvěma kláštery (minoritů a klarisek), jejichž obyvatelé jej používali ke společným náboženským obřadům. Dokumentovány byly vnější opěráky č. 1 a 2 a vnější strana zdi závěru presbytáře (délka 2,40 m), která se nachází mezi nimi. Na jejich stavbu bylo použito místní granitoidní horniny dyjského masivu, opracované do přibližně kvadratického tvaru a kladené na plocho a spojené maltou. Zdivo nese výrazné stopy poškození způsobené demolicí kostela v roce 1840. Okolní zásyp, tvořený především stavební sutí, obsahuje části lidských kosterních pozůstatků v sekundární neanatomické poloze. Lze předpokládat, že k porušení hrobů došlo již při výstavbě kláštera klarisek a kostela Nanebevzetí Panny Marie. Výzkumem se potvrdil tvar presbytáře, který je zachycen na mapě kláštera z roku 1819, uložené v Moravském zemském archivu (fond B 19, fasciál 6).

Také výkop pro vysokonapětový kabel procházel prostorem výše jmenovaného kostela, jeho JV vstupní částí. Byla zde zachycena část Z obvodové zdi kostela, základové zdivo nosného oblouku, který odděloval hlavní loď kostela od vedlejší lodi klarisek, a terakotové neglazované dlaždice položené do malty, tvořící podlahu kostela.

Výkop, který bezprostředně navazoval na JV okraj budovy bývalé nemocnice, zachytil část zdiva bašty, která byla součástí městského opevnění. Narušena byla její S stěna a její SZ konec se zaobloval (lze předpokládat, že Z stěna byla vyzděna do pravidelného půloblouku) a její SV roh, na který kolmo navazovala V stěna. Vzdálenost mezi V a Z rohem činila 9 m, výška dokumentovaného zdiva 5,0 m a jeho šířka 1,0 m. Vnitřní prostor bašty byl do výšky 2,6 m vyplněn suťovým kuzelem (tvořeným kameny menších rozměrů), na který bezprostředně navazovala požárová vrstva. Bašta mohla plnit svoji funkci v období mezi rokem 1226 (kdy bylo založeno město Znojmo, které dostalo právo stavět hradby) a 15. stol. (do kterého spadá fragment brněnského poháru, pocházející z uložení nad požárovou vrstvou). Nalezená bašta se nachází v prostoru, který je z hlediska opevnění města hradbami neznámý – mimo jiné také vzhledem k velké stavební činnosti v prostoru minoritského kláštera.

Tomáš Berkovec, Jaroslav Šmerda, JMM Znojmo

PŘEHLED VÝZKUMŮ 43 (2001)

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz http://www.iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Bakázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, PhD., PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Alice Del Maschio, Miroslav Lukáš
Jazyková úprava:	PhDr. Jan Balhar, CSc.
Na titulním listě:	Plastika medvěda z Pavlova (kresba J. Svoboda); letecký snímek Mušova a Pálavy (foto O. Šedo)
Tisk:	BEKROS
Náklad:	350 ks

© 2002 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00